

Варцаба В.І.,

к.е.н., доцент,

завідувач кафедри фінансів і банківської справи,
Ужгородський національний університет

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ СТРУКТУРНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ РЕГІОНАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ І МЕНЕДЖМЕНТУ

Анотація. У статті здійснено комперативний аналіз відомих структурних інтерпретацій регіональних об'єктів управління і менеджменту. Продемонстровано, що в різноманітті наукових досліджень з даного питання присутні як позитивні характеристики, так і значні недоліки. Аналітично підтверджено, що в існуючій практиці регіонального менеджменту в Україні демонструються тільки віртуальні конструкції, які не призначені для генерування будь-якої релевантної інформації.

Ключові слова: управління, менеджмент, регіональний менеджмент, регіональна суспільна система.

Постановка проблеми. Понад 120 років тому (1890 р.) Іван Франко у праці «Що таке громада і чим вона повинна бути» зазначив, що «...кожна держава складається з громад – сільських чи міських, то все одно перше і найголовніше завдання тих, хто управляє державою, країнами, повітами має бути таке, щоб добре упорядкувати і мудрими правами як найбільше забезпечити найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна і сама в собі розлазиться, то, очевидно, що й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалим» [1, с. 175].

Однак є цілком очевидним, що «добре впорядкувати» і «мудрими правилами ... забезпечити» у світлі сучасних вимог щодо кваліфікованого, результативного і ефективного управління на всіх рівнях ієрархічної піраміди загальнодержавної системи, яка об'єднує об'єкти макро-, мезо- та мікроекономічних страт цієї піраміди, включаючи її регіональну частину, вимагає від «тих, хто управляє» усвідомленої інтерпретації об'єкта у вигляді структури, адекватної потребам, цілям і завданням регіонального менеджменту, а також використання, знову ж таки, адекватних механізмів, технологій та інструментів управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на те що теоретичні і методологічні засади різних аспектів управління соціально-економічним розвитком регіонів України отримали достатньо ґрунтовне забезпечення в багатьох монографічних і дисертаційних дослідженнях, позиція в ієрархічній піраміді держави регіональної суспільної системи (РСС) і регіонального менеджменту (РМ), а також об'єкти його впливів, цілі, завдання, принципи, методи, механізми та інструменти вирішення стратегічних, тактичних, оперативних і поточних проблем функціонування та поступального розвитку РСС продовжують залишатися предметом зацікавленості багатьох вітчизняних дослідників, більшість з яких дають свої, як правило, оригінальні та специфічно орієнтовані визначення цього поняття, яке визначається потребами, характеристиками і специфічними властивостями об'єкта (комплексу об'єктів) регіонального управління.

Мета статті полягає у виконанні комперативного аналізу відомих структурних інтерпретацій регіональних об'єктів управління і менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Всі пропоновані вітчизняними дослідниками моделі зв'язків і взаємовпливів між структурними складовими пари РМ–РСС не можна класифікувати згідно з традиційним розумінням і визначенням наукового моделювання. Адже якщо під моделлю розуміють об'єкт будь-якої природи, який, відображаючи в певному сенсі об'єкт дослідження (в даному випадку пару РМ–РСС), заміщає його так, що процес моделювання дає про об'єкт нову інформацію, то більшість із запропонованих вітчизняними авторами моделей демонструють тільки віртуальні конструкції щодо організації каналів впливу і підпорядкування, взаємодії і стосунків між окремими функціонально-структурними елементами – підсистемами РСС і не призначені для генерування будь-якої релевантної інформації.

Тобто, не будучи математичними чи економіко-математичними, імітаційними чи симулятивними, цифровими чи аналоговими і т. д. моделями, які передбачають можливість моделювання процесів у системі «суб'єкт – об'єкт» з отримання певних результатів для формування рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень, цей набір авторських моделей візуально-вербального типу не дає єдиної і системно достовірної інтерпретації РСС як об'єкта регіонального менеджменту за повної відсутності в пропонованих схемах головного – суб'єкта РМ.

З цієї важливої позиції слід, на думку автора, відзначити важливу концептуальну роботу проф. О.Ю. Оболенського і Ю.Г. Корольюка [2], в якій сформульовано засади «дослідження проблемного поля регіонального управління», в якому «пріоритетним фактом залишається взаємозв'язаність складових [...] регіонального управління, що визначає необхідність його комплексного аналізу як цілісної системи».

Автори цілком обґрунтовано дійшли до висновку, що «... найбільш вагоме місце у формуванні дієвої системи регіонального управління відводиться розробці, впровадженню та аналізу ефективності цільових методів управління, які становлять зміст та основну функціональну частину механізму управління...» і, відзначаючи «...суттєвий потенціал підходів регіонального менеджменту...», рекомендують сконцентрувати зусилля на «...пошуку, дослідженні, нормативно-правовому забезпеченні та пропагуванні «м'якого» (непрямого) впливу на регіональні процеси...», що і слід вважати суттю РМ як обов'язкової складової регіонального управління.

Розвиваючи ці засадничі положення, Ю.Г. Корольюк у роботах [3–6] пропонує для управління регіональним розвитком, аналізу механізмів взаємодії суб'єктів та об'єктів регіональної політики як складових системи, а також оцінки ефективності цієї взаємодії варіанти моделей взаємодії суб'єктів і об'єктів регіональної соціально-економічної системи. В роботі [7] ним запропоновано авторську модель системи регіонального управління, в якій «закладено взаємодію суб'єктів та об'єктів регі-

онального управління» і передбачено «зворотний зв'язок між суб'єктом та об'єктом регіонального управління».

Однак, окрім відсутності в моделі зворотних зв'язків між «об'єктом управління» (регіональна соціально-економічна система), «суб'єктами регіонального управління» (органи державної місцевої влади та місцевого самоврядування) і «системою державного управління», в інтерпретації автора не знайшлося місця для суб'єктів і функцій попередньо задекларованого «м'якого» (непрямого) впливу» регіонального менеджменту. Викликає також сумнів доцільність введення автором у свою інтерпретацію моделі регіону т. зв. «керованого» зворотного зв'язку і функції «формування» останнього не для «суб'єктів регіонального управління», а для блоків «Принципи управління», «Функції управління», «Методи управління», «Технології управління», «Структура управління», «Інструменти управління», які об'єктивно не залежать і не можуть змінюватись під його впливами.

Подібні структурно-схемні недоліки графічних інтерпретацій моделей регіонального управління і менеджменту є властивими багатьом вітчизняним дослідженням.

Так, для прикладу, визначаючи зміст та принципи регіонального менеджменту, К.М. Леміш цілком виправдано інтерпретував регіон у вигляді пари «суб'єкт управління» (органи державної влади) – «об'єкт управління» (економіка регіону), входом якої він вважає «наявні ресурси», а виходом – «показники розвитку регіональної економічної системи» [8]. Однак дана інтерпретація не демонструє задекларованого у вступі важливого «місця регіонального менеджменту в системі ринкових відносин» та його зв'язків із органами державного управління вищих рівнів ієрархії державного управління.

Модель, запропонована М.П. Бутко і О.О. Самко в [9] для управління реалізацією туристичного потенціалу регіону, при цілком виправданому включенні у вертикаль впливу на регіональні процеси центральних органів виконавчої влади, регіональних органів державної влади і місцевого самоврядування, а також підприємств державного і приватного секторів, демонструє, однак, тільки варіант ієрархічної підпорядкованості всіх учасників загального процесу державного управління регіоном за повної відсутності зворотних зв'язків, що певним чином нівелює загалом позитивні структурні пропозиції авторів.

Декларуючи «впровадження регіонального менеджменту» як основи формування «моделі організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в регіоні», Н.С. Спицина робить важливі висновки про доцільність організовувати «...взаємодію і взаємозалежність функціонально-комунікаційних зв'язків між органами регіональної влади і регіонального управління, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування і підприємствами регіону різних форм власності й галузевої підпорядкованості», а також про неможливість впровадження РМ «...без наявності кваліфікованих менеджерів, спроможних ефективно реалізувати систему регіонального менеджменту» [10]. Однак запропонована структура концептуальної моделі трансформації механізму регіонального управління через формування РМ ґрунтується на традиційних теоретичних положеннях «регулювання управлінської діяльності в регіоні».

Представлення моделі комплексного державного механізму управління регіональним розвитком країни проф. О.Б. Коротичем [11] на відміну від більшості уже проаналізованих вище моделей свідчить про (хоча тільки концептуально) доцільність та змістовне наповнення зворотних зв'язків інформації про

оцінки результатів регіонального розвитку із всіма вищими інституціями в ієрархії державно-регіонального управління.

Із загальних позицій тематики цього дослідження звертає на себе увагу і поліваріантна модель взаємовідносин суб'єктів соціальної держави В.П. Єлагіна, в якій автор інтерпретує державу як суб'єкт та суспільство як макросуб'єкт соціальної відповідальності, до складу яких з боку держави входять «... державні органи законодавчої і виконавчої влади державного і регіонального рівня, органи місцевого самоврядування, спеціалізовані (відомчі) державні органи управління соціальною сферою і їх підвідомчі підприємства та установи», а зі сторони суспільства – «... недержавні підприємства і установи, асоціації і громадські організації різного напрямку й статусу (...), родину, індивідуальних громадян, неформальні структури колективності й мережі соціальної підтримки [12, с. 13]. При цьому всі вони повинні реалізовувати політику, «...якою враховуються інтереси ринку, держави і громадян...», яка є «... найбільш прийнятна й завершена форма організації громадянського суспільства в умовах панування ринку» [13].

Хоча модель проф. М.Х. Корецького і обмежується виключно вербальною інтерпретацією організаційно-структурної моделі, що звужує останню до опису механізму та його інституційного забезпечення, в ній все-таки цілком обґрунтовано наголошується на таких умовах ефективного управління регіоном, як «... створення відповідної інституційної інфраструктури, розбудова співпраці в трикутнику «місцеві органи влади – бізнес – наука...» [14] з метою ідентифікації в рамках РСС основних «груп впливу» на процеси регіонального розвитку.

Частково аналогічні пропозиції щодо моделювання взаємодії окремих «груп впливу» або вирішення вузьких функціональних завдань реалізуються в моделях багатьох інших дослідників.

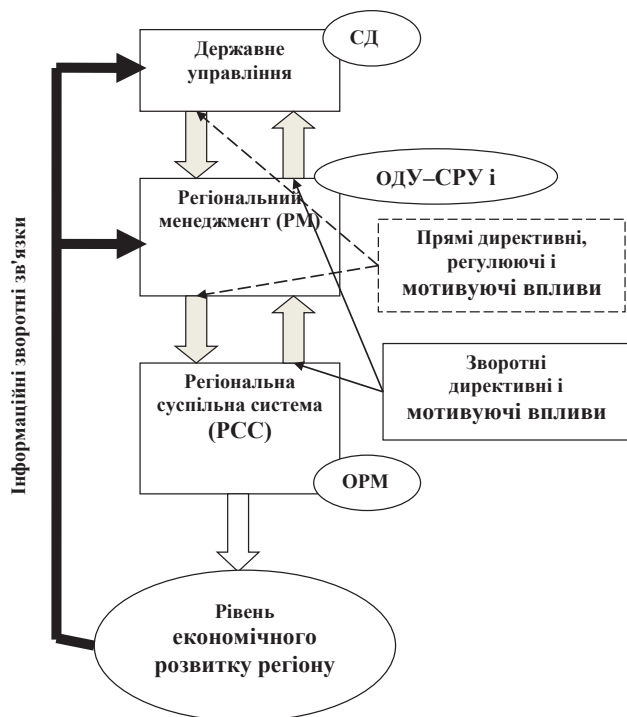
Для прикладу, Г.Д. Аксьоновою запропоновано модель стосунків в рамках «органи місцевого самоврядування – підприємництво», раціональним зерном якої є доказ того, що «... ефективну взаємодію найбільше забезпечує модель «партнерства», яка базується на зворотних зв'язках між партнерами, що сприяє підвищенню результативності їх спільних дій, створенню довготривалих відносин, а також спільного розв'язання проблем територіальних громад та власних стратегічних проблем» [15]. Аналогічне завдання вирішує модель К.О. Глубоченко [16] з організації взаємодії в рамках «органи державної влади – громадськість». Н.О. Байстрюченко в роботі [17] пропонує структурну модель управління, покликану забезпечити збалансований розвиток регіону, а І.О. Дегтярьова – модель регіону як об'єкта управління його конкурентоспроможністю [18].

Структуру концептуальної моделі управління розвитком регіону з взаємодією суб'єктів загальнодержавного і регіонального управління, органів місцевого самоврядування у їх впливах на населення представлено в [19] проф. Л.Л. Товажнянським. Хоча в пропонуваній моделі і відсутні суб'єкти регіонального менеджменту, важливою і специфічною її рисою слід вважати виділення в якості об'єкта-суб'єкта «населення» регіону, яке, на думку академіка М.І. Долишнього, є реальним носієм внутрішніх регіональних інтересів, а його елементарна складова – індивід – людина – елементарним суб'єктом регіональної політики [20, с. 15].

Найбільш узагальненою і наближеною до бажаних реалій ефективною та результативною взаємодією регіональних органів державного управління і місцевого самоврядування з органами загальнодержавного рівня, територіальними органами держав-

ного управління і місцевого самоврядування та суб'єктами регіонального розвитку, включаючи населення, запропоновано проф. Д.І. Дзвінчуком і О.В. Немчук в роботі [21], присвяченій інноватизації механізмів державного управління діяльністю і розвитком мистецько-культурного середовища в Україні. Авторами, окрім розширення суб'єктної бази регіональної політики і управління, починаючи з Президента, Верховної Ради України, органів виконавчої влади всіх рівнів, органів місцевого самоврядування, всіх типів юридичних осіб і громадських організацій (як це пропонувалося проф. З.С. Варналієм в [22, с. 19]), в якості об'єкта-суб'єкта управлінських впливів на регіональному рівні запропоновано вважати людські ресурси регіону – «елементарні суб'єкти регіональної політики» [20, с. 15], а також рекомендовано удосконалити мережу прямих (директивно-регулююче-мотивуючих) і зворотних (директивно-мотивуючих) впливів та інформаційних зворотних зв'язків.

Таким чином, узагальнюючи основні позитивні характеристики всіх проаналізованих вище моделей регіонального управління і менеджменту та відфільтровуючи негативні зауваження, слід зробити висновок, що структурну схему вертикалі державного управління і регіонального менеджменту соціально-економічним розвитком РСС в найбільш узагальненому вигляді може бути представлено в такому вигляді (рис. 1).

Рис. 1. Структурна схема системи державного управління і менеджменту соціально-економічним розвитком регіонів України*

* Авторська інтерпретація

На рис. 1 підсистему РМ інтерпретовано у вигляді реального об'єкта впливу держави як суб'єкта (СДУ) на об'єкт (ОДУ) у вигляді державної регіональної політики, законів та регулювань і одночасно – віртуального суб'єкта регіонального управління і менеджменту (СРУ і М), а РСС – у вигляді знову ж таки віртуального об'єкта регіонального менеджменту (ОРМ).

Звідси очевидно, що і предметом, і об'єктом діяльності РМ виступають всі можливі структурні складові РСС, що дає змогу в першому наближенні відобразити взаємодію всіх без винятку

складових РМ і РСС у системі державного управління розвитком вітчизняних регіонів з використанням принципових засад взаємодії складових елементарної структури «суб'єкт – об'єкт» або т. зв. типової управлінської пари.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід акцентувати увагу на зауваженнях, які виникли в ході виконання порівняльного аналізу структурних інтерпретацій регіональних об'єктів управління і менеджменту з метою їх усунення в подальших дослідженнях з даного питання, а саме:

- більшість із запропонованих вітчизняними авторами моделей демонструють тільки віртуальні конструкції і не призначені для генерування будь-якої релевантної інформації;
- багатьом вітчизняним дослідженням властиві структурно-схемні недоліки графічних інтерпретацій моделей регіонального управління і менеджменту;
- в більшості дослідженнях демонструється тільки варіант ієрархічної підпорядкованості всіх учасників загального процесу державного управління регіоном за повної відсутності зворотних зв'язків;
- в моделях багатьох дослідників реалізуються моделювання взаємодії лише окремих «груп впливу» або вирішується вузькі функціональні завдання.

Література:

1. Франко І. Що таке громада і чим вона повинна бути? / І. Франко // Збір. творів: у 50-ти т. Т. 44. – К.: Наукова думка, 1984, – Кн. 2. – С. 175–180.
2. Оболенський О.Ю. Науково-прикладні засади дослідження проблемного поля регіонального управління / О.Ю. Оболенський, Ю.Г. Корольок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvamu_upravvl/2011_2/40.pdf.
3. Оболенський О.Ю. Модель регіональної соціально-економічної системи як інструмент аналізу та управління регіональним розвитком / О. Ю. Оболенський, Ю.Г. Корольок // Економіка та держава. – 2010. – № 1. – С. 90–94.
4. Корольок Ю.Г. Взаємодія суб'єктів та об'єктів регіональної політики як складових системи управління / Ю.Г. Корольок // Держава та регіони. Серія «Державне управління». – 2010. – № 3. – С. 174–178.
5. Корольок Ю.Г. Ефективність діяльності місцевої влади: методика визначення диференційованої оцінки на базі методів прикладного системного аналізу / Ю.Г. Корольок // Статистика України. – 2010. – № 1. – С. 103–108.
6. Корольок Ю.Г. Механізми управління розвитком регіональних систем: [монографія] / Ю.Г. Корольок. – К.: Терно-граф, 2011. – 344 с.
7. Корольок Ю.Г. Формування моделі системи регіонального управління [Електронний ресурс] / Ю. Г. Корольок // Державне управління. Удосконалення та розвиток. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=314>
8. Леміш К.М. Визначення змісту та принципів регіонального менеджменту / К.М. Леміш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_3/files/EC311_11.pdf.
9. Корольок О.Д. Регіональний менеджмент у туризмі (соціальні та економіко-географічні аспекти): автореф. дис. ... канд. геогр. наук: спец. 08.00.05 «Економічна і соціальна географія» / О.Д. Корольок. – Київ, 1999. – 19 с.
10. Спицина Н.С. Формування моделі організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в регіоні: автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Н.С. Спицина. – Донецьк, 2012. – 20 с.
11. Коротич О.Б. Державне управління регіональним розвитком: теоретико-методологічні засади / О.Б. Коротич // Державне будівництво. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/debu/2010-1/doc/1/02.pdf>.

12. Елагін В.П. Моделювання процесів синергетичної взаємодії головних інститутів соціальної держави в контексті національної ідеї державотворення / В.П. Елагін // Державне будівництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/6/10.pdf>.
  13. Елагін В.П. Моделювання взаємовідносин головних суб'єктів соціальної держави в системному просторі інституціональних матриць / В.П. Елагін // Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць. – Х.: Магістр, 2012. – Вип. 1(36). – С. 31–42.
  14. Корещький М.Х. Організаційно-структурна модель механізму реалізації державної регіональної політики / М.Х. Корещький // Наукові розвідки з державного та муніципального управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nrzd/2011_2/9.pdf.
  15. Аксьонова Г.Д. Наукові засади формування моделі взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємницькими структурами у розв'язанні екологічних проблем / Г.Д. Аксьонова // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10agdrop.pdf.
  16. Глубоченко К.О. Функціонування механізмів взаємодії органів державної влади з громадськістю в системі державного управління / К.О. Глубоченко // Державне будівництво. – 2011. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/debu/2011-2/doc/1/05.pdf>.
  17. Байстрюченко Н.О. Теоретичні основи забезпечення збалансованого розвитку регіону / Н.О. Байстрюченко // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2012. – № 1. – С. 96–101.
  18. Дегтярьова І.О. Концептуальні основи управління конкурентоспроможністю регіону / І.О. Дегтярьова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvamu_upravl/2011_3/15.pdf.
  19. Товажнянський Л.Л. Досвід адміністративно-територіальної реформи в Харківській області / Л.Л. Товажнянський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/Rector/file.axd?file=2010%2F2%2F29.10.08.pdf>.
  20. Долішній М.І. Регіональна політика: методологія, методи, практика: [монографія] / М. І. Долішній [та ін.]; за ред. М.І. Долішнього; НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Л., 2001. – 700 с.
  21. Дзвінчук Д. Щодо доцільності інноваційних механізмів державного управління діяльністю і розвитком мистецько-культурного середовища в Україні / Д. Дзвінчук, О. Немчук // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць Асоціації докторів наук з держ. управління. – Х.: ДокНаукДержУпр, 2011. – № 3(7). – С. 216–223.
  22. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: [монографія] / За ред. З.С. Варналя. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
- Варцаба В.И. Теоретическое понимание структурных интерпретаций региональных объектов управления и менеджмента**
Аннотация. В статье осуществлен сравнительный анализ известных структурных интерпретаций региональных объектов управления и менеджмента. Продемонстрировано, что в многообразии научных исследований по данному вопросу присутствуют как положительные характеристики, так и существенные недостатки. Аналитически подтверждено, что в существующей практике регионального менеджмента в Украине демонстрируются только виртуальные конструкции, не предназначенные для генерирования любой релевантной информации.
Ключевые слова: управление, менеджмент, региональный менеджмент, региональная общественная система.
- Vartsaba V.I. The theoretical understanding of structural interpretations of regional management objects**
Summary. The comparative analysis of known structural interpretations of regional management and facilities management has been carried out in the article. Has been demonstrated that a variety of research on the subject contains positive characteristics and significant shortcomings. In the article has been analytical confirmed that the current practice of regional management in Ukraine demonstrat only virtual construction and not intended to generate any relevant information.
Keywords: management, regional management, regional public system.